

‘Ik ben een enorme scepticus’

In spookverhalen is bewustzijnsonderzoeker Dick Bierman niet geïnteresseerd. Maar dat de tijd niet altijd vooruitloopt, acht hij heel goed mogelijk. Ook al is lang niet iedereen dat met hem eens. ‘Het belangrijkste is dat wij zuivere wetenschap bedrijven.’ tekst Gijs van der Sanden / foto's Bob Bronshoff

Toen de Nederlandse parapsychologie tien jaar geleden haar 75-jarig jubileum vierde, in mei 2003, kreeg Dick Bierman (69) een telefoontje. Het was een redacteur van actualiteitenprogramma *Nova*, die een item wilde maken over Biermans onderzoek naar het wereldwijd menselijk bewustzijn – een van de projecten waar hij zich toen mee bezighield. Verspreid over de wereld stonden vijftig kastjes, zogenaamde toevalsgeneratoren, die gekoppeld waren aan een computer. Die kastjes produceerden een willekeurige ruis van enen en nullen. Bierman en zijn collega's wilden weten: verandert het gedrag van de generator als een grote mensenmassa een emotie ondergaat, zoals bij de aanslagen op het World Trade Center? Bierman sloot dat niet uit en liet voor de camera de resultaten zien die dat volgens hem bevestigden. Als tegengeluid werd natuurkundige en Nobelprijswinnaar Gerard 't Hooft opgevoerd, die er – zo was te zien in het programma – heel andere opvattingen op nahield.

Bierman: ‘In werkelijkheid hadden we een heel redelijk gesprek over het onderzoek. 't Hooft was sceptisch, uiteraard, maar hij stond niet volledig onwelwillend tegenover de data. We wisselden

als wetenschappers van gedachten over hoe je dergelijke resultaten zou kunnen interpreteren. Maar *Nova* wilde natuurlijk ruzie.’

Het item werd uiteindelijk zo gemonteerd dat Bierman en 't Hooft lijnrecht tegenover elkaar leken te staan. Als een absolute tegenstelling tussen twee verschillende werelden. Cabaretduo

‘Ik hou van heilige huisjes omvertrappen’

Van Kooten & De Bie persifleerden Bierman later. Ze noemden hem ‘het kruidenvrouwtje’. Bierman grinnikt. ‘Ik kon daar wel om lachen. Maar het maakt me wel wat huiverig om met journalisten te praten.’

Zeg Dick Bierman, en je zegt parapsychologie: de discipline die verschijnselen onderzoekt die niet volledig verklaard kunnen worden aan de hand van geldende natuurwetten, zoals telepatie, helderziendheid en psychokinese. In de jaren zeventig gepromoveerd in de fysica, maar gedurende zijn loopbaan geïnteresseerd geraakt in het ‘paranormale’ – al vindt hij dat eigenlijk een vreselijk woord. In verschillende functies bij de vakgroep Brein & Cognitie van de UvA deed hij onderzoek naar het bewustzijn en onbewuste

processen, met name naar intuïtie. Daarnaast was Bierman tot 2007 verbonden als hoogleraar parapsychologie aan de Universiteit Utrecht, waarmee hij het vakgebied een gezicht gaf. Hij begeleidt studenten nog altijd met hun onderzoek, ook al is hij inmiddels met pensioen. In ruil daarvoor mag hij zijn werkplek in de Diamantbeurs aan het Weesperplein, waar een gesprek plaatsvindt, behouden.

Glaasje draaien, de Paranormaalbeurs, Derek Ogilvy. Bierman – informeel gekleed in trainingsbroek en tennisschoenen – zegt dat hij er geen boodschap aan heeft. Toch komen studenten vaak naar hem toe met wilde verhalen. Over een oma die afscheid kwam nemen in een droom. De volgende dag was ze er niet meer. Overleden.

‘Dat soort verhalen probeer ik altijd wat te relativiseren,’ vertelt Bierman. ‘Het zijn anekdotes. Leuk voor aan de borreltafel, maar als wetenschapper ben ik geïnteresseerd in het experiment. En dat is precies het probleem met dit soort spontane verschijnselen: ze zijn niet na te bootsen of onder controle te krijgen. Bovendien hebben mensen nogal de neiging om dingen te blazen.’

Liever doet Bierman dus onderzoek in een

laboratorium. De laatste jaren heeft hij zich met name beziggehouden met intuïtieonderzoek, waarbij hij experimenteert met het nemen van beslissingen op basis van het gevoel – zonder dat daar rationele afwegingen aan ten grondslag liggen. Hij onderzoekt hoe gebeurtenissen uit het verleden gevoelens oproepen in het heden, en hoe die vervolgens bijdragen aan het nemen van een beslissing. Opvallend: naast het verleden sluit Bierman daarbij een correlatie met de toekomst niet uit. Presentiment wordt dat genoemd in zijn vakgebied. Voorgevoel. In een van zijn experimenten laat Bierman zijn

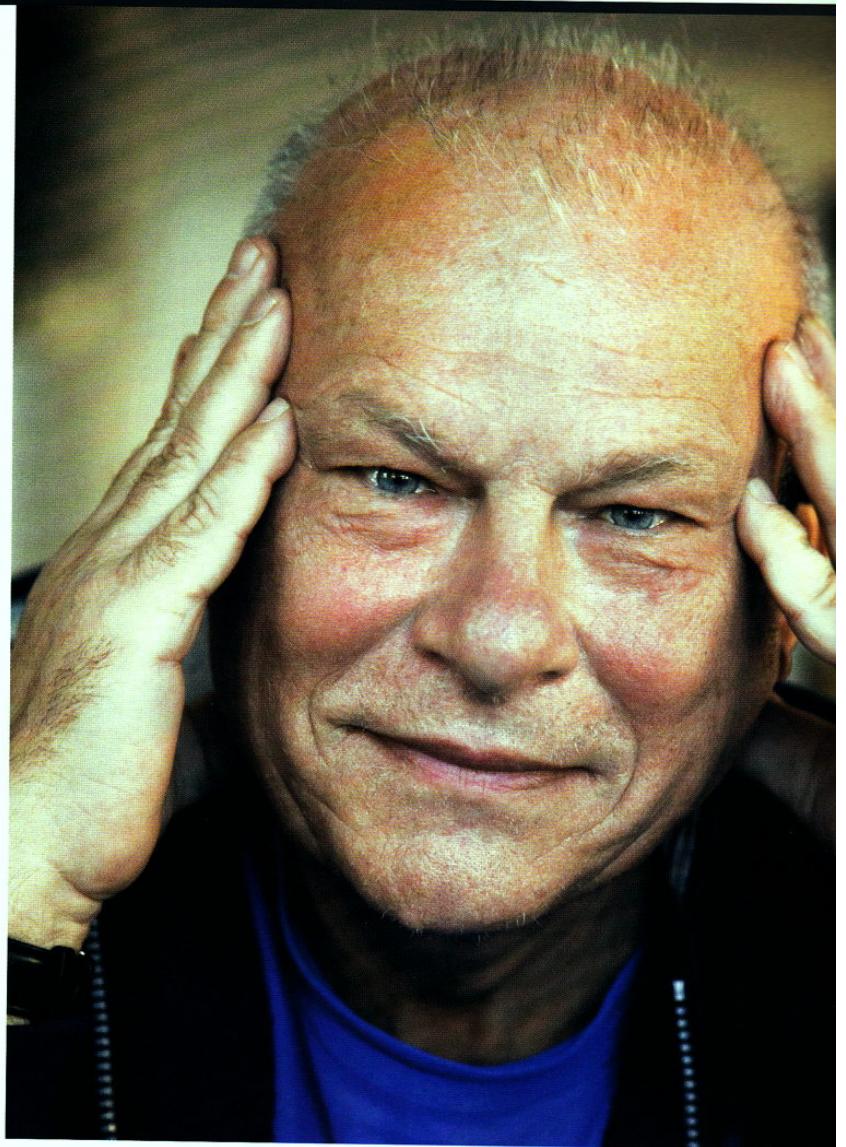
‘Onderzoek doen naar dit soort fenomenen is spannend’

proefpersonen bijvoorbeeld kijken naar een serie plaatjes die in willekeurige volgorde worden getoond. Schokkende plaatjes met veel bloed, erotische plaatjes met veel naakt en neutrale plaatjes van bijvoorbeeld huishoudelijke apparatuur. Voor, tijdens en na het kijken worden lichamelijke variabelen gemeten: huidgeleiding, hartslag en hersenactiviteit. ‘Kijk,’ zegt Bierman. Hij loopt naar het whiteboard in zijn kantoor en laat een curve zien. ‘Vlak voordat een schokkend of erotisch plaatje wordt getoond vertoont het lichaam meer activiteit dan wanneer er een neutrale afbeelding op komst is. Zie je die stijgende lijn? Ons lichaam “voervoelt” dat er iets emotionerends op komst is.’

Soortgelijk onderzoek van de Amerikaanse sociaal psycholoog Daryl Bem bracht vorig jaar een storm van kritiek teweeg nadat zijn artikel ‘Feeling The Future’ in het gerenommeerde tijdschrift *Journal of Personality and Social Psychology* werd gepubliceerd. De publicatie, waarin Bem statistisch bewijs voor het bestaan van voorgevoel meende te leveren, zou pseudo-wetenschappelijk zijn en sensatiebelust.

Onderzoek naar dit soort fenomenen stuit op nogal wat weerstand.

‘Wetenschappers zeggen vaak: voorgevoel, te-

lepathie, dat bestaat gewoonweg niet. Daarmee schuiven ze direct al het onderzoek dat er naar gedaan wordt van tafel. Dan denk ik: wie kan bewijzen dat iets niet bestaat is een knap man. Logisch gezien is dat namelijk niet mogelijk.’ Bierman zwijgt even. ‘Als je wat je zocht niet hebt gevonden, dan heb je misschien niet goed genoeg gezocht. Mensen die zeggen dat iets niet kan bestaan, zonder dat ze er onderzoek naar hebben gedaan, dat zijn geen wetenschappers. Overigens zien we de laatste jaren dat er vanuit de bètawetenschappen, en dan vooral vanuit de fysica, een groeiende belangstelling is voor parapsychologisch onderzoek. We zijn nu twee keer uitgenodigd voor een congres van de American

Physical Association over retrocausaliteit – het teruglopen van de tijd.

Ik zie het niet als mijn taak om mensen die a prio niet in dit soort verschijnselen geloven te overtuigen van het tegendeel. Het belangrijkste is dat wij zuivere wetenschap bedrijven. Onze experimenten zitten goed in elkaar: we omschrijven onze variabelen heel nauwkeurig en beschrijven precies hoe we ze gaan testen. Het doet er niet toe of de verschijnselen reëel gevonden worden.’

Toch lukt het, ondanks die zuivere wetenschap, kennelijk niet een onomstotelijk bewijs te vinden dat iedereen overtuigt. Waaraan ligt dat denkt u?

de experimentele wetenschappen wordt over algemeen gedacht dat de objectieve realiteit pluceerbaar moet zijn. Dat wil zeggen: een deder onderzoeker moet op basis van hetzelfde periment dezelfde uitkomsten krijgen. Tja, en ar ligt een probleem. In de psychologie kan de onderzoeker zijn instructies bij experimenten voorbeeld op een A4'tje schrijven en zichzelf rder helemaal terugtrekken, zodat er geen of uwelijks interactie is met de proefpersonen. ar in parapsychologisch onderzoek geldt dat t, omdat het om fenomenen gaat die ruimte en l overstijgen: een verschijnsel als voorgevoel, t laat zich niet in een kooitje stoppen. Daardoor n de ene experimentator soms iets vinden, en andere experimentator niet. Maar dat wil niet ggen dat de resultaten waardeloos zijn.'

it rammelt nogal, toch?

iten we Bem eens als voorbeeld nemen. Hij et een experiment waaruit naar voren lijkt te men dat voorgevoel bestaat. Sceptici – die het periment over hebben gedaan en niet dezelfde ultaten hebben kunnen vinden – zullen ggen dat hij de boel belazert. Zelfs als ze voor n neus zien gebeuren dat Bem zelf wél keer keer dezelfde resultaten krijgt. Voor de men- i die wel in Bems oprechtheid geloven, moet dan iets verklaard worden. Ik zie het als een iwijzing dat er iets aan de hand is. En dan wil weten hoe het zit.'

oe zit het volgens u?

denk dat veel fenomenen die wij als "para- rmaal" beschouwen – voorgevoel, telepathie e maken hebben met het doorbreken van aliteit. Ons hele wereldbeeld is gebaseerd de wetmatigheid oorzaak-gevolg, dat kun rleiden tot de big bang aan toe. Maar ik of dat het soms mogelijk is dat de oorzaak het gevolg kan komen. Op die manier kun rklaren waar zoiets als voorgevoel vandaan nt. In de natuurkunde is daar niets op tegen. mules die natuurwetten beschrijven kennen estal twee oplossingen: een waarin de tijd ruitloopt, en een waarin de tijd achteruit- pt. Tijdsymmetrie heet dat, op papier heel maal, maar in de praktijk lijkt het afwezig.

Mijn vermoeden – een theorie wil ik het niet noemen, daarvoor is het te speculatief – is dat het menselijk brein, ons bewustzijn, een noodzakelijke voorwaarde is om die tijdsymmetrie tot uiting te brengen.'

Bedoelt u dat ons brein in staat is om de tijd te beïnvloeden?

Bierman lacht. 'Wat jij probeert is tot mislukken gedoemd. Je probeert het te begrijpen.'

U toch ook, neem ik aan?

'Ik zou al heel blij zijn als er een mathematisch

*'De kwantummechanica,
wie begrijpt daar iets van?'*

model komt voor de verschijnselen die ik meet, want het is te moeilijk om het in woorden uit te drukken. Of ik het dan begrijp, dat weet ik niet. Denk aan de kwantummechanica, wie begrijpt daar iets van? Helemaal niemand, maar mathematisch gezien is er geen speld tussen te krijgen.'

Hoe bent u zelf, met uw achtergrond in de fysica, eigenlijk bij de parapsychologie terecht gekomen?

'Dat was in de jaren zeventig, in de provotijd. Ik werkte als onderzoeker bij het FOM-instituut voor Atoom- en Molecuulfysica. Van Jacob Kistemaker [de directeur van het instituut, tevens Biermans promotor, red.] was bekend dat hij geïnteresseerd was in – hoe zal ik het zeggen? – vreemde verschijnselen. Het was een publiek geheim dat hij in het weekend experimenten deed met de glasblazer van het instituut: Meester Jansen. Die zou bepaalde paranormale gaven hebben. Wat precies, dat weet ik niet, maar het had iets te maken met het beïnvloeden van materie op afstand, dat werk. Ik was en ben een enorme scepticus, en die experimenten pasten helemaal niet in mijn natuurkundige wereldbeeld. In die tijd was ik hoofdredacteur van *Sambal*, het krantje van het instituut, en ik besloot geheel in provotraditie een zeer sceptisch stuk te schrijven over dat gerommel van mijn baas. Als experimentator dacht ik wel even

bewijs te vinden voor het feit dat zoiets als telepathie helemaal niet kon bestaan, maar dat bleek niet zo eenvoudig. Ik raakte geïntrigeerd en sloot me aan bij het Studentencentrum voor Experimentele Parapsychologie, toentertijd verbonden aan de psychologiefaculteit. Zo rolde ik erin.'

U heeft behoorlijk wat te trotseren.

Ziet u zichzelf als pionier?

Bierman schudt zijn hoofd. 'Nee, ik ben hooguit wat nieuwsgieriger dan de meeste mensen. Misschien is het mijn anarchistische aard; ik hou van heilige huisjes omvertrappen. Onderzoek doen naar dit soort fenomenen is spannend, er valt wat te ontdekken. Vooruitgang in de wetenschap vindt naar mijn idee plaats als je verschijnselen onderzoekt die, in ieder geval oppervlakkig gezien, in strijd lijken te zijn met het heersende model. Zo'n onderzoek van Diederik Stapel, of het eten van vlees leidt tot agressiviteit, dat interesseert mij niet. Wat heb ik aan die kennis? Maar als het echt zo is dat de tijd niet altijd vooruitloopt, dan verandert onze hele plaats in de kosmos.' Bierman krijgt een twinkeling in zijn ogen. 'Daar ben ik als wetenschapper in geïnteresseerd.' ■■

CV Dick Bierman

1943 geboren in Amsterdam

1965 – 1967 student-assistent FOM-instituut

1968 master experimentele natuurkunde, UvA

1968 – 1971 PhD experimentele natuurkunde, UvA

1971 propedeuse psychologie, UvA

1971 – 1978 hoofd instrumentatieafdeling psychologisch laboratorium, UvA

1978 – 1982 technisch consultant psychologie, UvA

1982 – 2010 diverse functies bij programmagroep Brein & Cognitie, waaronder assistent-professor

1994 – 2007 hoogleraar parapsychologie Universiteit Utrecht

2010 pensioen, thans hoofdredacteur *Tijdschrift voor Parapsychologie & Bewustzijnsonderzoek*